
Ante Mateljan
SAKRAMENT ŽENIDBE U PRAVOSLAVLJU
Sveta tajna braka u liturgijskoj praksi
*The sacrament of matrimony in the Orthodox church
the holy mystery of marriage in liturgical practice*

UDK: 265.5:281.9
Pregledni znanstveni članak
Primljeno 9/2007.

SAŽETAK

U ovom radu o sakramentu ženidbe u pravoslavlju pod liturgijskim vidom, nakon kratkog uvoda, donesen je pogled na razvoj obreda ženidbe u pravoslavnoj tradiciji, te teološko tumačenje sakramentalnog čina, odnosno privole zaručnika i blagoslova svećenika kao sakramentalnog znaka. Slijedi središnji, liturgijski dio u kojem je prenesen obred slavljenja sakramenta ženidbe (Čin venčanja, prema Velikom Trebniku u srpskom prijevodu Justina Popovića), i to obred zaruka, obred vjenčanja i obred vjenčanja «drugobračnih». Treći dio rada posvećen je liturgijskim i teološkim pitanjima mješovite ženidbe između katolika i pravoslavnih. Rad završava zaključkom o potrebi produbljivanja teologije i liturgije ženidbe te ekumenskog dijaloga na ovo području.

Ključne riječi: Sakrament ženidbe, sveta tajna braka, vjenčanje u Pravoslavnoj crkvi, slavlje mješovite ženidbe

UVODNE MISLI

Nakon što smo u prethodnom radu o sakramentu ženidbe u pravoslavlju obradili povijesni i teološki razvoj pravoslavnog shvaćanja *svete tajne braka*, utjecaj carskog zakonodavstva na crkvenu ženidbenu praksu, te tumačenja i praksu rastave valjano sklopljene ženidbe,¹ u ovom radu usredotočit ćemo se na teološko-liturgijski vid. Da bismo razumjeli liturgijski oblik potrebno

¹ Ovaj rad se nastavlja na: A. Mateljan, «Sakrament ženidbe u pravoslavlju. Povijest i teologija *svete tajne braka*», *Crkva u svijetu* 42 (2007.), 3.

je kratko se osvrnuti na teologiju sakramentalnog čina, odnosno tumačenje biti sakramenta ženidbe u pravoslavnoj teologiji. Tek tada postaje jasniji liturgijski oblik, koji također ima vlastiti povišesni razvoj. Ovdje ćemo prenijeti u cijelosti obrazac koji se nalazi u *Velikom Trebniku*. Nakon toga ćemo se osvrnuti i na pravoslavno shvaćanje i praksu mješovitih ženidbi (dakako s katolicima), te u zaključku pokušati prepoznati one elemente koji mogu obogatiti i katoličku teologiju i liturgiju sakramenta ženidbe.

1. OBLIK SKLAPANJA ŽENIDBE

Liturgija ženidbe u svim kulturama ima značajnu praktičnu i simboličku vrijednost. Tako je i s kršćanskom kulturom, unutar koje se liturgijom sklapanja ženidbe izražava kompleksna antropološka, ali i teološka stvarnost. U sam obred uključena je protološka simbolika (ženidba postaje *novo jutro stvaranja*), te kristološka analogija vrednovanja tjelesnosti kao puta spasenja (*Riječ / Logos je tijelom postala – radi nas i našega spasenja*), kao i simbolika zajedništva osoba u svjetlu Božje milosti, odnosno u ozračju trinitarne ljubavi.²

1.1. Razvoj obreda ženidbe

Za ispravno razumijevanje današnjeg oblika ženidbe potrebno je poznavati, barem u osnovnim crtama, liturgijski razvoj.³ Krajem drugog i početkom trećeg stoljeća, kako svjedoči Tertulijan, smatralo se da obraćenicima na kršćansku vjeru koji su sklopili ženidbu u poganstvu, ne treba ponovno vjenčanje budući da im već samo krštenje donosi ženidbeni blagoslov. Kršteni

² O ovim temama više vidi u G. Mazzanti, *Teologia sponsale e sacramento delle nozze. Simbolo e simbolismo nuziale*, EDB, Bologna⁴2004., posebno str. 283-302.

³ Usp. K. Ritzer, *Formen, Riten und Religiöses Brauchtum der Eheschliessung in den christlichen Kirchen des ersten Jahrtausends*, Aschendorff, Münster in W. 1962.; A. M. Triacca, «Celebrare il matrimonio cristiano. Suo significato teologico-liturgico / Anamnesis-Methexis-Epiclesis», u: *Ephemerides Liturgicae* 93 (1979.), str. 407-456; Na hrvatskom jeziku o liturgijskom razvoju na zapadu kratak pregled vidi u: A. Adam, *Uvod u katoličku liturgiju*, HILP, Zadar 1993., str. 233-238; V. Zagorac, «Liturgijsko slavljenje ženidbe u povijesti i danas», *Bogoslovska smotra* 49 (1979.), 1-2, str. 152-162; V. Zagorac, *Kristova otajstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1998., str. 222-226.

su pak dužni «ženidbene sporazume donijeti pred Gospodnji tribunal». ⁴ To je, drži većina tumača, značilo da se, osim vjerojatne provjere je li ta ženidba u skladu s kršćanskim zakonima te s oblikom sklapanja ženidbe u građanskom obliku, radilo o određenim crkvenim molitvama i blagoslovu. Iz najranijeg razdoblja malo je liturgijskih svjedočanstava o obliku crkvenog vjenčanja. Možemo spomenuti tek Klementa Aleksandrijskog⁵ i Paulina iz Nole koji govori o rimskom običaju zaruka te *velatio sponsae*, popraćenom molitvom.⁶

Crkva je, posve očito, od samog početka kao formu sklapanja ženidbe prihvatila svjetovne običaje. «Ipak, ne može se poreći da se u krilu Crkve vrlo rano nije razvila misao kako se kršćanska ženidba sklapa uz religiozni obred, jer je velika prednost za ženidbu koju vezuje Crkva, baš u tome što se potvrđuje euharistijom i zapečaćuje blagoslovom». ⁷ U kasnijim tekstovima crkvenih otaca (na primjer molitva nad mladencima Teodora Studita⁸) i u liturgijskim knjigama (*Euhologion*) susrećemo svjedočanstva koja govore o sklapanju ženidbe u bogoslužju.⁹ Tu nalazimo različite elemente: čitanje molitava, pjevanje crkvenih pjesama, spajanje ruku mladenaca, stavljanje vijenaca, obilaženje mladenaca oko određenog mjesta u crkvi, blagoslov biskupa ili svećenika. Međutim, posebne crkvene odredbe povezane uz oblik ženidbe susrećemo tek u kanonima o *drugobračnima* i njihovu vjenčanju, odnosno o pokori (*epitimia*) kojom su na neko vrijeme isključeni iz euharistijskog zajedništva.

Pravoslavna tradicija, govoreći o liturgijskom razvoju oblika ženidbe, razlikuje dva razdoblja. *Euhičko* (molitveno – od *euhe*) razdoblje, do otprilike prve polovice IX. stoljeća, obilježava povezanost s euharistijom i raznolikost blagoslovnih formi. *Taksičko* (propisano – od *taksis*) razdoblje, nakon uređenja i prihvaćanja crkvenog *Nomokanona* u koji su unesene i civilne odredbe o ženidbi, u kojem prevladava pravna normativa, označava odvajanje euharistijske liturgije od samog obreda ženidbe.

⁴ Usp. *Ad uxorem II.*, 2-3 (PL 1, 1403-1406).

⁵ *Stromata, II.*, 10 (PG 8, 1170-1171).

⁶ *Carme 25*, (CSEL 30, 238-245). Usp. blagoslovne u *Sacramentarium Leonianum* i *Sacramentarium Gelasianum*.

⁷ B. Cisarž, «Brak sa liturgičkog aspekta», *Teološki pogledi* 21 (1978. / sveska 25), str. 110.

⁸ Usp. *Pismo XXII. Šimunu monahu* (PG 99, 975).

⁹ Usp. kratke molitve nad zaručnicima u: J. Goar, *Euchologion sive rituale Graecorum*, Venetiis 1730., str. 321-322.

U Bizantu je *crkveni blagoslov*, kao jedini oblik ženidbe, uveden tek odredbom cara Lava Mudrog 893., koji je 89. *Novelom* (zakonom) propisao: «Zapovijedamo da brakovi budu potvrđeni svjedočanstvom svećeničkog blagoslova. Ako neki bračni par izbjegne ovaj sveti obred, njihov zajednički život neće uopće biti smatran brakom niti će imati zakonsku vrijednost. Jer osim bezbračnosti i braka, uopće ne postoji neki treći način poštenog života. Hoćeš li stupiti u brak? Onda se moraš pokoriti bračnim zakonima! Ne želiš li stupiti u brak? Onda budi u bezbračnosti, ali nemoj kvariti brak, niti se praviti da si u bezbračnosti».¹⁰ Ta odredba koja u stvari ozakonjuje već postojeći način kršćanskog slavlja ženidbe, preuzeta je kao norma u crkvene kanonske zbornike.¹¹ Odredbe o valjanosti isključivo crkvene ženidbe kasnije će, za careva Alekseja I. Komnena (1095.) i Andronika Paleologa (1328.-1341.) biti protegnute na sve stanovnike carstva. Sve je to dovelo do preuređenja obreda, prvenstveno kroz odvajanje ženidbe od euharistijske liturgije. Tako je sami obred ženidbe, u kojemu je ipak zadržano dosta euharistijskih elemenata, postavljen, uz druge molitve, u *Euhologij*.

U slavenskim zemljama, gdje se liturgija slavila na slavenskom jeziku, osim liturgije prema bizantskim predlošcima (grčki *Euhologij*) najvažniji je obrednik što ga je priredio kijevski metropolit Petar Mogila. On se je u svojem *Trebniku* (*Obredniku*) iz 1646., kod uređenja liturgijskog oblika ženidbe, osim grčkim (bizantskim) predloškom, posve očito poslužio i *Rimskim obrednikom* (*Rituale Romanum*) pape Pavla V. iz 1615., dok je propise o zabranama i zaprekama preuzeo je iz zbirke odredbi carigradske Crkve u redakciji jeromonaha Mihajla iz prve polovice XVI. st.¹² Tako se može reći da su i neki elementi katoličke liturgije, preko Mogilina *Trebnika*, uključeni u slavenski pravoslavni obred ženidbe.

1.2. Bitni dijelovi liturgijskog čina

Od polovice IX. stoljeća redovita liturgijska praksa ženidbe u Bizantskoj crkvi bila je *crkveni blagoslov* zaručnika, koji se sastojao iz dva dijela: *zaruka* i *vjenčanja*. I jedan i drugi dio nisu, u crkvenom smislu, imali značaj pravnog čina, odnosno

¹⁰ Citirano prema B. Cisarž, «Brak sa liturgičkog aspekta», str. 112-113.

¹¹ *Nomokanon u XIV. naslova* (XIII., 2); *Vlastareva Sintagma* (G, 15); *Slavenska Krmčija* (gl. 50/51).

¹² Usp. B. Cisarž, *Crkveno pravo II. Bračno pravo i crkvenosudski postupak Srpske pravoslavne crkve*, Beograd 1973., str. 51-52.

sporazuma, nego religioznog obreda za koji je nužna prisutnost i liturgijsko djelovanje svećenika. Dapače, do XI. stoljeća postojala je praksa da vjenčanje obavljaju samo episkopi, što se u Grčkoj crkvi zadržalo sve do najnovijeg doba. U Grčkoj crkvi je to bilo moguće i zbog relativno velikog broja episkopa i malog broja pučanstva, dok je u slavenskim zemljama stanje bilo znatno drugačije. Ipak, kao znak biskupske vlasti vjenčavanja, oni koji su primili tu ovlast od biskupa (parohijski svećenici) bili su dužni za svako vjenčanje dostaviti određenu novčanu taksu. U Ruskoj crkvi tek se u *Štampanoj Krmčiji*, (50 /51/ poglavlje) po prvi put izričito propisuje da je za vjenčanje nadležan župnik (paroh) župe u kojoj živi zaručnik.¹³

Zaruke se obavljaju u crkvi, redovito neposredno prije samog vjenčanja, u prisutnosti dva ili tri svjedoka. Samom obredu zaruka prethodi *predbračni ispit*, koji je javno utvrđivanje pravne sposobnosti i očitovanje slobodne volje za sklapanje ženidbe. Jedno i drugo se smatra pretpostavkama samog vjenčanja. Obred sadrži molitvu za Crkvu i zaručnike, blagoslovnu molitvu nad zaručnicima te glavni zaziv što ga izgovara svećenik: *Zaručuje se sluga Božji* (ime) *sluškinji Božjoj* (ime), *u ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Amen* (triput). Slijedi blagoslov prstena i njihovo stavljanje, praćeno molitvom u kojoj se spominju Božja obećanja što se odnose na ženidbu i potomstvo. Obred završava kratkom prozbenom molitvom i doksologijom.

Vjenčanje se također obavlja u crkvi, i to po mogućnosti na sredini, pred ikonom.¹⁴ Nakon ulaska s upaljenim svijećama, što simbolizira čistoću i svjetlost kraljevstva nebeskog, i pjevanja Ps 128 (*Blago čovjeku koji se boji Gospodina*), predviđena je kratka pouka o svetoj tajni i o kršćanskom životu. Svećenik zatim postavlja pitanja o slobodnoj volji i nakani zaručnika da sklope ženidbu. Nakon pozitivnog odgovora moli se za svijet, Crkvu i zaručnike. Potom slijede tri molitve.

Prva molitva, na tragu svetopisamskog nauka o Božjem blagoslovu, na temelju Saveza,¹⁵ uz spomen svetih biblijskih spružnika, zaziva Božje milosne darove nad zaručnike i njihov budući život. *Druga molitva* upravljena je dobru potomstva, te

¹³ Prema B. Cisarž, «Brak sa liturgičkog aspekta», str. 115.

¹⁴ Liturgijski je obred u bitnom isti i kod sjedinjenih (grkokatolika). Usp. I. K. Pavković, *Liturgika*, Zagreb 1963., str. 166-168.

¹⁵ Temu saveza kao polaznu točku za razumijevanje ženidbe predlaže *Gaudium et spes* 48. O tome usp. G. L. Müller, *Dogmatica cattolica. Per lo studio e prassi della teologia*, San Paolo, Cinisello Balsamo 1999., str. 936-937.

božanskoj zaštiti i blagoslovu. *Treća molitva* je epikletički zaziv da Gospodin «pruži ruku iz svog obitavališta ... te ih vjenča u jedno tijelo». Nakon toga slijedi središnji sakramentalni čin, u kojem svećenik, stavljajući im vijence na glavu izgovara formu: *Vjenčava se sluga Božji (ime) sa sluškinjom Božjom (ime), u ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Amen.*; odnosno: *Vjenčava se sluškinja Božja (ime) sa slugom Božjim (ime), u ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Amen.* Onda ih tri puta blagoslivlja, govoreći svaki put: *Gospode Bože naš, slavom i čašću vjenčaj ih!*¹⁶

U nastavku se čitaju *tekstovi iz Svetoga pisma*, i to Ef 5, 20-33 (odnos muža i žene u otajstvu odnosa Krista i Crkve), te Iv 2, 1-11 (Isus na svadbi u Kani Galilejskoj). Nakon toga slijedi niz prozbenih molitava za netom vjenčane. Gospodnja molitva *Oče naš* uvodi u obred *zajedničke čaše* koja je simbolička zamjena euharistijske pričesti, još iz vremena kad je obred vjenčanja odijeljen od euharistijske liturgije. Kod toga svećenik ujedno spaja mladencima ruke i povezuje ih maramom (ili štolom). Sveti Simeon Solunski svjedoči da je postojao običaj u kojem se, i kod obreda vjenčanja obavljanog pod euharistijom, zaručniku ili zaručnici koji nisu dostojni svete pričesti, davala obična čaša kao znak veze s Božjim blagoslovom.¹⁷

Obred vjenčanja završava *molitvom za razrješenje vijenaca*, što označava da se zaručnici sada nalaze u zakonitoj ženidbi, te su postali supružnici. Na kraju svećenik moli blagoslovne molitve nam mužem i ženom, sa završnim otpustom.

Središnji simbol vjenčanja je *bračni vijenac*. Nekad je bio od lovorova lišća, a danas se obično zamjenjuje krunom. U tradiciji vijenac simbolički predstavlja krug bez prekida, odnosno vječnost bračnog zajedništva. Dumitru Staniloe to tumači ovako: «Vijenac je znak slave i časti (...) Ona se sastoji u njihovoj vjernosti i ljubavi, u žrtvovanju jedno za drugoga, u odgovornosti i prihvaćanju neizbježnih tegoba. (...) Vijenac je također i kruna, znak časti i dostojanstva. Krunu nosi car. A Krist je Car i Prvosvećenik. Ona je znak ozbiljnosti, zrelosti i odgovornosti koja je nekomu povjerena radi zaštite, čuvanja i vođenja drugih. (...)

¹⁶ Za pravo razumjeti teološki značaj ove molitve s trinitarnim zaključkom, poslužimo se objašnjenjem Herberta Vorgrimlera: «S ljudske strane gledajući, kod liturgijskog sklapanja ženidbe radi se o svjesnom slaganju bračnih drugova da životom proslave Gospodina, pa tako ženidba postaje 'trajni sakrament' koji započinje vjenčanjem i nastavlja se u braku. A da bi se to ostvarilo nužan je Božji blagoslov u Duhu Svetom: Sklapanje ženidbe mora imati epikletički oblik» (H. Vorgrimler, *Sakramententheologie*, Patmos, Düsseldorf²1990., str. 338).

¹⁷ Usp. *O časnom i zakonitom braku*, 284 (PG 155, 512-513).

Vijenci se daju mučenicima za njihovo trpljenje s vjerom. Supružnici moraju pretrpjeti nalete mnogih iskušenja u bračnom životu; trebaju podnijeti mnoge nevolje, kako bi primili vijenac savršene ljubavi». ¹⁸

Prema pravoslavnoj tradiciji, a slično kao i kod katolika, vjenčanje se ne slavi u vrijeme velikih postova. Pravoslavci izbjegavaju vjenčanje za posnih dana (srijedom i petkom). Običaj je da se vjenčanje obavlja u prijepodnevnim satima. ¹⁹

2. LITURGIJA SVETE TAJNE BRAKA – ČIN VJENČANJA

A sad pogledajmo cjeloviti obred *svete tajne braka*, prema *Velikom Trebniku* Srpske pravoslavne crkve. ²⁰ Tekst smo ostavili onakvim kakav je u originalu, jer nam se čini da to može pomoći razumijevanju pravoslavne terminologije. ²¹ Podjela je također ista kao u samom *Velikom Trebniku*, dakle *obred predbračnih ispita i zaruka* (*Poredak pre svete tajne braka*); sam čin vjenčanja (*Sveta tajna braka – čin venčanja*), te obred vjenčanja onih koji stupaju u drugi ili treći brak (*Obred za drugobračne*).

2.1. Predbračni ispit i obred zaruka

Predbračni ispit

Predbračni ispit vrši svećenik sa epitrahiljom i krstom u ruci, postavivši mladence jedno pored drugog, zaručnika s desne a za-

¹⁸ D. Staniloje, *Pravoslavna dogmatika III.*, str. 127. O vjenčanju kao konstitutivnom elementu sakramentalnog znaka u pravoslavlju usp. A. Kallis, « Kröne Sie mit Herrlichkeit und Ehre. Zur Ekklesiologie der orthodoxen Trauung », u: K. Richter (ed.), *Eheschliessung – mehr als ein rechtliches Ding* (QD 120), Herder, Freiburg im Br., 1989., str. 133-140. Za razumijevanje liturgijskog simbolizma usp. R. F. Taft, « Lo spirito della liturgia cristiana orientale » u: Isti, *Oltre l'orientale e l'occidente. Per una tradizione liturgica viva*, LIPA, Roma 1999., str. 153-172.

¹⁹ O crkvenom vjenčanju u Srpskoj pravoslavnoj crkvi može se naći ponešto podataka i na internetskim stranicama. Usp. www.spc.yu ili www.egliseorthodoxe-serbe.org/ser/pravoslavlje/

²⁰ *Veliki Trebnik*, (preveo sa ruskog i crkvenoslavenskog arhimandrit dr. Justin Popović), izdavač Eparhija Raško-Prizrenska, Prizren 1993., str. 31-50. Vjenčanje se, međutim, kao bogoslužni čin i dalje obavlja na crkvenoslavenskom jeziku.

²¹ Ipak nam valja objasniti barem neke liturgijske pojmove, kao što su: *jektenija* (liturgijska molitva za duhovna i materijalna dobra, predmoli je svećenik ili đakon. Postoji velika, mala, suguba / dvostruka / i molbena jektenija); *kondak* (kraća pohvalna pjesma u čast svecu ili u slavu blagdana); *tropar* (liturgijski himan, pjesma u čast svecu); *prokimen* (stih iz psalma prije čitanja evanđelja).

ručnicu s leve strane, okrenute ka istoku, ikonostasu, odnosno domaćoj ikoni, ako se ispit vrši u domu. Sveštenik započinje sa: Blagoslovljen Bog naš; Trisveto; Oče naš. Zatim: Tropar (hrama ili domaće slave). Drži kratku pouku a zatim postavlja pitanje zaručniku i zaručnici: da li imaju dobru volju da stupe u brak i da li su slobodni od svake prisile, straha, obmane, i da li se nisu drugom obećali. Dobivši od njih odgovor i posavetovavši ih na vernost i čistotu života, govori kratku Sugubu jekteniju u kojoj se moli za mladence.

Još se molimo za milost, život, mir, zdravlje, spasenje i božansku posvetu slugu Božijih (imena), sada ispitanih i saglasnih na veridbu u Gospodu.

Po vozglasu, blagosilja mladence časnim krstom, koji oni celivaju. Zatim čini otpust.

Obred zaručenja

Posle Božanstvene Liturgije sveštenik dolazi u predvorje hrama, gde mladenci stoje: ženik s desne i nevesta s leve strane; osenjuje im krstom glave, daje im zapaljene sveće i uvodi ih ka sredini, gde leži Evanđelje, na koje stavlja njihovo prstenje.²² (Ako će venčanje biti neposredno po zaručenju, onda ih odmah sada ispituje o slobodnoj i neiznuđenoj volji da stupe u brak, kako je to izloženo na početku Čina Venčanja).

Sveštenik kadi krstoliko, a đakon govori:

Blagoslovi, vladiko.

²² «U drevnoj Crkvi Sv. Tajna Braka vršila se u sklopu Sv. Liturgije, tako da su se mladenci zajedno pričešćivali (čega je ostatak sadašnja opšta čaša u Činu Venčanja). U nekim starim rukopisima sačuvano je *Posledovanje venčanja spojenog sa Liturgijom*. U izvesnim Pravoslavnim Pomesnim Crkvama postoje blagosloveni pokušaji da se ta praksa obnovi, na sledeći način: Obred ispitivanja i zaručenja mladenaca obavio se do početka Liturgije. Mladenci stoje na sredini hrama, pred solejom. Zatim: Blagosloveno Carstvo, i u velikoj jekteniji se umeću prozbe za novobračnike (iz Čina Venčanja). Tri molitve Venčanja čitaju se u toku tri Antifona. Venčanje biva na Malom Vhodu (pred spuštenim Evanđeljem), a posle Vhoda i pevanja Tropara, uz redovita začala dodaju se i Apostol i Evanđelja venčanja. Kad služi Arhijerej, on obično venčava po ulasku u oltar, posle zadnjeg kondaka, ispred Svjati Bože (mladenci tad dođu pred svete dveri, i po venčanju vrata se na sredinu). Na Suguboj jekteniji umeću se opet prozbe i čita se četvrta molitva venčanja. Po zajedničkom Pričešću mladenaca, vraćaju se opet na sredinu i, po Zaamvonoj molitvi, sveštenik ih obhodi tripud oko celivajuće ikone na sredini, pevajući: Isaije likuj, Sveti Mučenici, i Slava Tebi... zatim, uz molitvu, skida venac i čita dve zadnje molitve Venčanja. Onda: Budi Ime Gospodnje... i otpust Liturgije (gde ulazi i otpust Tajne Braka)». /Ovo je primjedba urednika, tj. episkopa raško-prizrenskog dr. Artemija Radosavljevića/.

Sveštenik: Blagosloven Bog naš svagda, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

Đakon: U miru Gospodu se pomolimo.

Narod: Gospode, pomiluj.

Za večni mir i spasenje duša naših, Gospodu se pomolimo.

Za mir svega sveta, za nepokolebljivost svetih Božjih crkava i sjedinjenje sviju, Gospodu se pomolimo.

Za preosvećenog episkopa našeg (*ime*), za časno prezbiterstvo, za đakonstvo u Hristu, za sav klir i verni narod, Gospodu se pomolimo.

Za sve blagočestive i pravoslavne hrišćane, Gospodu se pomolimo.

Za slugu Božjeg (*ime*), i sluškinju Božju (*ime*), koji se sada međusobno zaručuju, i za njihovo spasenje, Gospodu se pomolimo.

Da im podari decu za produženje roda, i sve zbog čega se uzmore radi spasenja, Gospodu se pomolimo.

Da im pošalje ljubav savršenu i mirnu, i pomoć, Gospodu se pomolimo.

Da budu sačuvani u jednomislju i čvrstoj veri, Gospodu se pomolimo

Da ih blagoslovi na besprekorni život, Gospodu se pomolimo.

Da im Gospod Bog naš podari častan brak i postelju neoskvrnjenu, Gospodu se pomolimo.

Da nas izbavi od svake nevolje, greha, opasnosti i nužde, Gospodu se pomolimo.

Zaštiti, spasi, pomiluj i sačuvaj nas, Bože, blagodaću svojom.

Pomenuvši presvetu, prečistu, preblagoslovenu, slavnu Vladčicu našu Bogorodicu i Prisnodjevu Mariju sa svima Svetima, sami sebe i jedni druge i sav život svoj Hristu Bogu predajmo.

Sveštenik: Jer Tebi priliči svaka slava, čast i poklonjenje, Ocu i Sinu i Svetome Duhu, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

Onda govori molitvu gromko:

Bože večni, koji si ono što je razdvojeno sjedinio u jedno i postavio nerazorivi savez ljubavi; koji si balgoslovio Isaaka i Rebeku i objavio ih za naslednike svoga obećanja, Ti sam blagoslovi ove sluge tvoje (*imena*) upućujući ih na svako dobro delo. Jer

si milostiv i čovekoljubiv Bog, i Tebi slavu uznosimo, Ocu i Sinu i Svetome Duhu, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

Sveštenik: Mir vama.

Narod: I duhu tvome.

Đakon: Glave svoje priklonite Gospodu.

Narod: Tebi, Gospode.

Sveštenik:

Gospode Bože naš, koji si od neznabožaca unapred zaručio Crkvu-Djevu čistu, blagoslovi ovo zaručene, i sjedini, i sačuvaj ove sluge svoje u miru i jednodušnosti. Jer Tebi priliči svaka slava, čast i poklonjenje, Ocu i Sinu i Svetome Duhu, sada i uvek i u veke vekova.

Narod: Amin.

Onda sveštenik uzima prstenje.

I govori mužu:

Zaručuje se sluga Božji (*ime*) sluškinji Božjoj (*ime*), u ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Amin (*triput*).

Zatim i ženi govori:

Zaručuje se sluškinja Božja (*ime*) služi Božjem (*ime*), u ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Amin (*triput*).

I čini prstenjem krst nad njihovim glavama, i stavlja im na prste desnih ruku. Potom kum menja prstenje mladencima.

Sveštenik govori molitvu:

Gospodu se pomolimo.

Gospode Bože naš, Ti bi saputnik momku Patrijarha Avraama u Mezopotamiji, koji beše poslan da nađe nevestu gospodinu svome Isaaku, i otkri mu te on preko zahvatanja vode pronađe Rebeku za zaručnicu, ti sam blagoslovi zaručenje ovih slugu tvojih (*ime ženika*) i (*ime neveste*) i utvrdi njihovu zadatu reč; učvrsti ih svetim sjedinjenjem koje je od Tebe, jer si Ti ispočetka sazdao muški rod i ženski, i Ti si prisajedinio mužu ženu radi pomoći i radi produženja roda ljudskog. Stoga, Gospode Bože naš, koji si poslao istinu nasleđu tvome i obećanje svoje slugama tvojim, Ocima našim i izabranicima tvojim iz naraštaja u naraštaj, Ti sam pogledaj na slugu tvoga (*ime*) i na sluškinju tvoju (*ime*), i učvrsti zaručenje njihovo u veri, u jednodušnosti, u istini, u ljubavi. Jer si Ti, Gospode, ukazao da se sve daje i utvrđuje zalogom. Prstenom bi dana vlast Josifu u Egiptu; prstenom se proslavi Danilo u zemlji Vavilonskoj; prstenom se javi istina Tamari; prstenom se Otac naš nebeski pokaza milostiv

prema bludnome sinu, jer reče: podajte mu prsten na ruku, i zakoljite tele ugojeno, da jedemo i da se veselimo. Sama desnica tvoja, Gospode, naoruža Mojsija u Crvenome moru; rečju tvojom istinitom nebesa se utvrdiše i zemlja se utemelji; neka se rečju tvojom moćnom i mišicom tvojom visokom blagoslovi nebeskim blagoslovom ovo stavljanje prstenja; i neka Anđeo tvoj ide ispred njih u sve dane života njihovog. Jer si Ti koji blagosivlja i osvećuje sve i sva, i tebi slavu uznosimo, Ocu i Sinu i Svetome Duhu, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

Đakon ovu jekteniju:

Pomiluj nas Bože, po velikoj milosti svojoj, molimo ti se, usliši i pomiluj.

Narod: Gospode, pomiluj (triput).

Još se molimo za preosvećenog episkopa našeg (*ime*) i za svu u Hristu braću našu.

Još se molimo za slugu Božje (*imena*) koji se međusobno zaručuju.

Još se molimo za svu braću i za sve hrišćane.

Sveštenik: Jer si milostiv i čovekoljubiv Bog, i Tebi slavu uznosimo, Ocu i Sinu i Svetome Duhu, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

Zatim otpust.

2.2. Liturgija vjenčanja

Sveta tajna braka – čin venčanja

Ako žele da se odmah venčaju, tad ulaze usred hrama sa upaljenim svećama, dok sveštenik ide ispred njih sa kadionicom i peva Psalam 128:

Blago svima koji se boje Gospoda.

Narod na svaki stih otpevava: Slava Tebi, Bože naš, slava Tebi.

Koji hode putevima njegovim. Ješće od trudova ruku svojih. Blago tebi, i dobro će ti biti. Žena je tvoja kao rodna loza usred doma tvoga. Sinovi tvoji kao grane maslinove oko trpeze tvoje. Gle, tako će biti blagosloven čovjek koji se boji Gospoda! Blagosloviće te Gospod sa Siona, i gledaćeš dobra Jerusalimska

u sve dane života svoga. Vidjećeš sinove sinova svojih. Mir na Izrailju!

Zatim ih sveštenik poučava šta je to tajna braka, i kako treba u braku da žive bogougodno i čestito.

Onda pita ženika:

Imaš li (*ime*) dobru i neiznuđenu volju i čvrstu nameru da uzmeš sebi za ženu ovu (*ime*) koju ovde pred sobom vidiš?

I odgovara ženik: Imam, časni oče.

Sveštenik: Nisi li se obećao drugoj nevesti?

Ženik: Nisam se obećao, časni oče.

Sveštenik, obraćajući se nevesti, pita je:

Imaš li (*ime*) dobru i neiznuđenu volju i čvrstu nameru da uzmeš sebi za muža ovoga (*ime*) koga ovbde pred sobom vidiš?

I odgovara nevesta: Imam, časni oče.

Sveštenik: Nisi li se obećala drugom čoveku?

Nevesta: Nisam se obećala, časni oče.

Đakon: Blagoslovi, vladiko.

Sveštenik: Blagosloveno Carstvo Oca i Sina i Svetoga Duha, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

Đakon jekteniju:

U miru Gospodu se pomolimo.

Za višnji mir i spasenje duša naših, Gospodu se pomolimo.

Za mir celoga sveta, za nepokolebljivost svetih Božjih Crkava, za sjedinjenje sviju, Gospodu se pomolimo.

Za ovaj sveti hram, i za one koji sa verom, pobožnošću i strahom Božjim ulaze u njega, Gospodu se pomolimo.

Za preosvećenog episkopa našeg (*ime*), za časno prezbiterstvo, za đakonstvo u Hristu, za sav klir i za verni narod, Gospodu se pomolimo.

Za sve blagočestive i pravoslavne hrišćane, Gospodu se pomolimo.

Za sluge Božje (*imena*) koji se sada sjedinjuju u bračnu zajednicu, i za spasenje njihovo, Gospodu se pomolimo.

Da bude blagosloven brak ovaj, kao onaj u kani Galilejskoj, Gospodu se pomolimo.

Da im podari celomudrije i porod na korist, Gospodu se pomolimo.

Da se raduju gledajući sinove i kćeri, Gospodu se pomolimo.

Da im daruje uživanje u dobroj deci, i besprekorno življenje, Gospodu se pomolimo.

Da ispuni i njima i nama sve molbe koje su na spasenje, gospodu se pomolimo.

Da i njih i nas izbavi od svake nevolje, greha, opasnosti i nužde, Gospodu se pomolimo.

Zaštiti, spasi, pomiluj i sačuvaj nas, Bože, blagodaću tvojom.

Pomenuvši presvetu, prečistu, preblagoslovenu, slavnu Vladičicu našu Bogorodicu i Prisnodjevu Mariju sa svima Svetima, sami sebe i jedni druge i sav život svoj Hristu Bogu predajmo.

Sveštenik:

Jer Tebi priliči svaka slava, čast i poklonjenje Ocu i Sinu i Svetome Duhu, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

Đakon: Gospodu se pomolimo.

Narod: Gospode, pomiluj.

Sveštenik molitvu gromko:

Bože, prečisti, i Sazdatelju celokupne tvorevine, Ti si iz čovekoljublja svog rebro praoca Adama u ženu pretvorio, i blagoslovio ih, i rekao: rađajte se i množite se i vladajte zemljom, i sjedinjenjem ih pokazao kao jedno biće: jer toga radi ostaviće čovek oca svoga i mater, i prilepiće se ženi svojoj, i biće dvoje jedno telo, i one koje je Bog sastavio čovek da ne rastavlja; Ti si slugu tvog Avraama blagoslovio i Sarinu matericu otvorio, i Avraama ocem mnogih naroda učinio; Ti si Isaaka Rebeke podario i porod njen blagoslovio; Ti si Jakova sa Rahilom sastavio, i od njega dvanaest patrijarha pokazao; Ti si Josifa i Asenetu združio i porod im Jefrema i Manasiju podario; Ti si Zahariju i Jelisavetu primio, i kao Preteču njihovo čedo pokazao; Ti si iz korena Jesejeva po telu izveo Prisnodjevu, i iz Nje si se ovaplotio i rodio na spasenje roda ljudskog; Ti si po neiskazanom svome daru i mnogoj dobroti došao u Kanu Galilejsku i tamošnji brak blagoslovio, da bi objavio kako je volja tvoja zakoniti brak i rađanje dece u njemu; Ti sam, presveti Vladaru, primi molbu nas slugu tvojih, i kao tamo tako i ovde došavši nevidljivim staranjem tvojim, blagoslovi brak ovaj i podaj ovim slugama tvojim (*imena*): život miran, dugovečnost, celomudrije, međusobnu ljubav u svezi mira, potomstvo dugovečno, u deci blagodat i neuvenljivi venac slave; udostoj ih da vide decu dece svoje; sačuvaj besprekornom postelju njihovu; daj im nebesku rosu odozgo i izobilje zemaljsko; ispuni domove njihove pšenicom, vinom i jelejem, i svakim

dobrom, da bi davali i oskudnima, darujući njima i onima koji su sa snjima sve što je potrebno za spasenje.

Jer si Bog milosti, i dobrote, i čovekoljublja, i Tebi slavu uznosimo sa bespočetnim Tvojim Ocem i presvetim i blagim životvornim Tvojim Duhom, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

Dakon: Gospodu se pomolimo:

Narod: Gospode, pomiluj.

Sveštenik molitvu drugu glasno:

Blagosloven si Gospode Bože naš, Sveštenodelatelju tajnog i čistog braka i Zakonodavše telesnoga, Čuvaru nepropadljivosti i dobri Stvoritelju svega životnog, Ti sam i sada, Gospodar, koji si u početku stvorio čoveka, i postavio ga kao cara tvorevine, i rekao: nije dobro da čovek bude sam na zemlji, da mu stvorimo pomoćnika prema njemu; i uzevši jedno rebro njegov, stvorio si ženu, koju videvši Adam reče: evo sada kost od kostiju mojih, i telo od tela mog, ova će se nazvati žena, jer bi uzeta od muža svoga; toga radi ostaviće čovek oca svog i mater, i prilepiće se ženi svojoj, i biće dvoje jedno telo, i one koje je Bog sastavio, čovek da ne rastavlja. Ti sam i sada, Vladiko Gospode Bože naš, pošalji tvoju nebesku blagodat na ove sluge tvoje (imena), i daj sluškinji ovoj da se u svemu pokorava mužu, i ovom služi tvome da bude glava ženi, da bi proveli život po volji tvojoj. Blagoslovi ih, Gospode Bože naš, kao što si blagoslovio Avraama i saru. Blagoslovi ih, Gospode Bože naš, kao što si blagsolovio Isaaka i Rebeku. Blagoslovi ih, Gospode Bože naš, kao što si blagoslovio Jakova i sve patrijarhe. Blagoslovi ih, Gospode Bože naš, kao što si blagoslovio Josifa i Asenetu. Blagoslovi ih, Gospode Bože naš, kao što si blagoslovio Mojsija i Sepforu. Blagoslovi ih, Gospode Bože naš, kao što si blagoslovio Joakima i Anu. Blagoslovi ih, Gospode Bože naš, kao što si blagoslovio Zaharija i Jelisavetu. Sačuvaj ih, Gospode Bože naš, kao što si sačuvao Noja u kovčegu. Sačuvaj ih, Gospode Bože naš, kao što si sačuvao Jonu u utrobi kita. Sačuvaj ih, Gospode Bože naš, kao što si sačuvao sveta tri mladića od ognja, poslavši im rosu s neba. I neka dođe na njih ona radost koju imađaše blažena Jelena kada pronade Časni Krst. Opomeni ih se, Gospode Bože naš, kao što si se opomenuo Enoha, Sima, Ilije. Opomeni ih se, Gospode Bože naš, kao što si se opomenuo svoje svete Četrdesetorice Mučenika, poslavši im vence s neba. Opomeni se, Gospode Bože naš, i roditelja njihovih koji su ih odgajali, jer molitve roditelja učvršćuju temelje domova.

Opomeni se, gospode Bože naš, slugu tvojih kumova i prijatelja koji su došli na radost ovu. Opomeni se Gospode Bože naš, sluge tvoga (*ime*) i sluškinje tvoje (*ime*), i blagoslovi ih. Daj im plod utrobe, dobru decu, složnost duha i tela. Uzvisi ih kao kedrove libanske, kao čokot mnogolozni. Daruj im žita, da bi, imajući svega dovoljno, izobilovali u svakom dobrom i tebi blagougodnom delu. Daruj im da vide sinove sinova svojih, kao novozasađene masline oko trpeze njihove; te da bi, ugodivši Tebi, zasijali kao svetila na nebu u Tebi, Gospodu našem, kome priliči svaka slava, moć, čast i obožavanje sa bestelesnim Ocem Tvojim, i životvornim Duhom Tvojim, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

Đakon: Gospodu se pomolimo.

Narod: Gospode, pomiluj.

I opet sveštenik molitvu treću glasno:

Bože sveti, koji si od praha zemnog stvorio čoveka, i od rebra njegovog saznao ženu, i dao mu pomoćnika prema njemu, jer je tako bilo ugodno tvome veličanstvu da čovek ne bude sam na zemlji; Ti sam i sada, Gospodaru, pruži ruku svoju iz svetog obitavališta tvog, i jedini ovog slugu tvog (*ime*) i ovu sluškinju tvoju (*ime*), jer ti sjedinjuješ ženu sa mužem; združi ih u jednodušnosti, venčaj ih u jedno telo, daruj im porod, uživanje u dobroj deci. Jer je tvoja moć, i tvoje carstvo i sila i slava, Oca i sina i Svetoga Duha, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

Potom sveštenik, uzevši vence, stavlja najpre jedan ženiku na glavu, govoreći:

Venčava se sluga Božji (*ime*) sa sluškinjom Božjom (*ime*), u ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Amin.

Zatim stavlja drugi venac na glavu nevesti, govoreći:

Venčava se sluškinja Božja (*ime*) sa slugom Božjim (*ime*), u ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Amin.

Onda ih blagosivlja triputa, govoreći triputa:

Gospode Bože naš, slavom i čašću venčaj ih!

Zatim prokimen Apostola, glas 8:

Stavio si im na glave vence od dragog kamenja; život su tražili od tebe, i Ti si im dao.

Stih: Jer ćeš im dati blagoslov zanavek; obradovaćeš ih radošću lica tvog.

Đakon: Premudrost.

Čitač: Čitanje iz Poslanice Efescima svetoga apostola Pavla (Začalo 230. Ef. 5, 20-33).

Đakon: Pazimo!

Čitač:

Braćo, zahvaljujući svagda za sve Bogu i Ocu u ime Gospoda našega Isusa Hrista, pokoravajući se jedan drugome u strahu Božijem. Žene, pokoravajte se svojim muževima kao Gospodu, jer muž je glava ženi kao što je Hristos glava Crkvi, i On je spasitelj tijela. No kao što se Crkva pokorava Hristu, tako i žene u svemu svojim muževima. Muževi, volite svoje žene kao što i Hristos zavole Crkvu i sebe predade za nju, da je osveti, očistivši je krštenjem u vodi riječju, da je stavi preda se, slavnu Crkvu, koja nema mrlje ni bore, ili što tome slično, nego da bude sveta i neporočna. Tako su dužni i muževi da vole svoje žene kao svoja tijela; jer koji voli svoju ženu, samoga sebe voli. Jer niko nikad ne omrznu na svoje tijelo, nego ga hrani i njeguje, kao i Gospod Crkvu. Jer smo udovi tijela njegova, od mesa njegova, i od kostiju njegovih. Toga radi ostaviće čovjek oca svojega i mater i prilepiće se ženi svojoj, i biće dvoje jedno tijelo. Tajna je ovo velika, a ja govorim o Hristu i o Crkvi. Tako i vi, tako da voli onako svoju ženu kao i sebe samoga; a žena da se boji svojega muža.

Sveštenik: Mir tebi.

Đakon: Premudrost, pazimo!

Čitač: Aliluja, *glas 5.*

Stih: Ti ćeš nas, Gospode, sačuvati i odbraniti od roda ovoga zauvek.

Đakon: Premudrost, smerno stojmo; čujmo sveto Evanđelje.

Sveštenik: Mir vama.

Narod: I duhu tvome.

Sveštenik: Čitanje svetog Evanđelja od Jovana. (Začalo 6. Jn. 2, 1-11).

Đakon: Pazimo!

U vreme ono bi svadba u Kani Galilejskoj, i onde beše mati Isusova. I pozvan bješe i Isus i učenici njegovi na svadbu. I kad nesta vina, reče mati Isusova njemu: Nemaju vina. Isus joj reče: Šta hoćeš od mene, ženo? Još nije došao čas moj. Reče mati njegova slugama: Što god vam reče učinite. A ondje bješe šest kamenih sudova za vodu, postavljenih po običaju judejskog očišćenja, koji hvatahu po dvije ili po tri mjere. Reče im Isus: Napunite sudove vodom. I napuniše ih do vrha. I reče im Isus: Zahvatite

sad i nosite peharniku. I odnesoše. A kad okusi peharnik vino koje je postalo od vode, i ne znađаше otkuda je, a sluge znadijahu koje su zahvatile vodu, pozva peharnik ženika. I reče mu: Svaki čovjek najprije dobro vino iznosi, a kada se opiju, onda lošije; a ti si čuvao dobro vino do sada. Ovim, u Kani Galilejskoj, učini Isus početak znamenja, i pokaza slavu svoju; i vjerovaše u njega učenici njegovi.

Đakon: Recimo svi iz sve duše, i od svega srca svog, recimo. Gospode Svedržitelju, Bože otaca naših, molimo ti se, usliši i pomiluj.

48

Pomiluj nas, Bože, po velikoj milosti svojoj, molimo ti se, usliši i pomiluj.

Još se molimo za milost, život, mir, zdravlje, spasenje, po-
hođenje slugu Božjih (*imena*), i *pominje ženika, nevestu, kuma, starog svata i ostale.*

Sveštenik: jer si milostiv i čovekoljubiv Bog, i tebi slavu uznosimo, Ocu i Sinu i Svetome Duhu, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

Đakon: Gospodu se pomolimo.

Sveštenik govori ovu molitvu:

Gospode Bože naš, koji si u tvome domostroju spasenja udostojio da u Kani Galilejskoj tvojim dolaskom pokažeš brak česnim, Ti sam i sada ove sluge tvoje (*imena*), koje si blagoizvolio da se sjedine, sačuvaj u miru i jednodušnosti; brak njihov česnim pokaži; postelju njihovu besprekornom sačuvaj; blagoizvoli da njihovo življenje uvek bude besprekorno, i udostoj ih da dostignu duboku starost, čistim srcem tvoreći zapovesti tvoje.

Jer si Ti Bog naš, Bog koji miluje i spasava, i Tebi slavu uznosimo, sa bespočetnim Tvojim Ocem i svesvetim, i blagim, i životvornim Tvojim Duhom, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

Đakon: Zaštiti, spasi, pomiluj i sačuvaj nas, Bože, blagodaću tvojom.

Narod: Gospode, pomiluj.

Sav dan savršen, svet, miran i bezgrešan, molimo od Gospoda.

Andela mira, vernog noću, čuvara duša i tela naših, molimo od Gospoda.

Oproštaj i otpuštenje grehova i sagrešenja naših, molimo od Gospoda.

Ono što je dobro i korisno dušama našim, i mir svetu, molimo od Gospoda.

Da ostalo vreme života svoga u miru i pokajanju provedemo, molimo od Gospoda.

Da kraj života našeg bude hrišćanski, bez bola, nepostidan, miran, i da dobar odgovor damo na strašnom Hristovom sudu, molimo.

Izmolivši jedinstvo vere i zajednicu Svetoga Duha, sami sebe i jedni druge, i sav život svoj Hristu Bogu predajmo.

Narod: Tebi, Gospode.

Sveštenik glasno: I udostoj nas, Gospode, da smerno i neosuđeno smemo priznavati Tebe nebeskoga Boga Oca i govoriti:

I narod: Oče naš, koji si na nebesima, da se sveti Ime Tvoje, da dođe carstvo tvoje, da bude volja tvoja i na zemlji kao na nebu; hleb naš nasušni daj nam danas; i oprosti nam dugove naše kao što i mi opraštamo dužnicima svojim; i ne uvedi nas u iskušenje, no izbavi nas od nečastivoga.

Sveštenik: Jer je tvoje carstvo i sila i slava, Oca i Sina i Svetoga Duha, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

Sveštenik: Mir vama.

Narod: I duhu tvome.

Đakon: Glave svoje priklonite Gospodu.

Onda se donosi zajednička čaša, sveštenik je blagosilja, i govori ovu molitvu:

Đakon: Gospodu se pomolimo.

Bože, Ti si sve stvorio silom svojom, i vasseljenu utvrdio, i venac svega Tobom stvorenog ukrasio, Ti i ovu zajedničku čašu koju daješ onima što stupaju u bračnu zajednicu, blagoslovi blagoslovom duhovnim.

Jer se blagoslovi Ime Tvoje i proslavi Carstvo tvoje, Oca i Sina i Svetoga Duha, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

*Sveštenik uzima u ruke zajedničku čašu, daje im triputa iz nje; prvo mužu potom ženi.*²³

I uzima ih sveštenik, a kum pozadi drži vence, i idu u krug triputa, i peva sveštenik i narod ove tropare:

Glas 5. Isaijo likuj, Djeva u utrobi zače, i rodi sina Emanuela, Boga i čoveka, Istok je ime Njemu, Njega veličajući, Djevu proslavljamo.

²³ Obavezno ovde sveštenik spaja desne ruke mladenaca i vezuje platnom (maromom).

Glas 7. Sveti Mučenici, koji ste slavno stradali i vence dobili, molite se Gospodu, da pomiluje duše naše.

Slava Tebi, Hriste Bože, Apostola pohvalo, Mučenika radovanja, čija je preporod Trojica Jednosušna.

Molitva za razrešenje venaca

Gospode Bože naš, Ti si blagoslovio venac godine i predao ove vence da se polažu na one koji se zakonom braka sjedinjuju jedno s drugim, kao što im dodeljuješ i nagradu celomudrosti, jer se čedni sjediniše u Tobom ozakonjeni brak, Ti sam i pri razrešenju venaca ovih sjedinjene blagoslovi, i njihovo jedinstvo nerazorivo sačuvaj. Da bi svagda blagodarili svesvetom Imenu tvome, Ocu i Sinu i Svetome Duhu, sada i uvek i u vekove vekova. Amin.

Sveštenik: Mir svima.

Narod: I duhu tvome.

Đakon: Glave svoje Gospodu priklonite.

Narod: Tebi, Gospode.

Sveštenik molitvu:

Sluge tvoje, Gospode, dostigavši u suglasnost, i obavivši čin braka kao u Kani Galilejskoj, ostavljajući sada na čuvanje ove njegove simbole, slavu Tebi uznose, Ocu i Sinu i Svetome Duhu, sada i uvek i u vekove vekova. Amin.

Onda skida venac sa ženikove glave i govori:

Uzvisi se, ženiče, kao Avraam; i budi blagosloven kao Isaak; i razmnoži se kao Jakov; hodeći u miru i tvoreći u pravdi zapovesti Božje.

I skidajući venac sa nevestine glave, govori:

I ti nevesto, uzvisi se, kao Sara; i uzveseli se kao Rebeka; i razmnoži se kao Rahila, radujući se svome mužu, čuvajući granice zakona, jer je tako blagoizvolio Bog.

Đakon: Gospodu se pomolimo.

Narod: Gospode, pomiluj.

Sveštenik govori molitvu:

Bože, Bože naš, koji si došao u Kanu Galilejsku i tamošnji brak blagoslovio, blagoslovi i ove sluge tvoje, koji su po tvome promislu stupili u bračnu zajednicu; blagoslovi njihove ulaske i izlaske; umnoži dobro u životu njihovom; primi vence njihove u Carstvu tvom, čuvajući ih neuprljane, neporočne i besprekorne u vekove vekova.

Narod: Amin.

Sveštenik: Mir svima.

Narod: I duhu tvome.

Đakon: Glave svoje priklonite Gospodu.

Narod: Tebi, Gospode.

I moli se sveštenik:

Otac, Sin i Sveti Duh, svesveta, i jednosušna, i životvorna Trojica, jedno Božanstvo i carstvo: neka vas blagoslovi, i neka vam podari dug život, dobar porod, napredak u životu i veri; i neka vas obaspe svim zemaljskim dobrima; i neka vas udostoji obećanih blaga naslađivanja, molitvama svete Bogorodice i svih Svetih. Amin.

Đakon: Premudrost!

Narod: Časniju od Heruvima i neuporedivo slavniju od Serafima, Tebe što Boga Reč neporočno rodi, vaistinu Bogorodicu, mi te veličamo.

Sveštenik otpust:

Hristos istiniti Bog naš, koji je u kani Galilejskoj svojim dolaskom pokazao brak časnim, neka nas molitvama prečiste Matere svoje, svetih slavnih i svehvalnih Apostola, svetih bogovenčanih careva i ravnoapostola Konstantina i Jelene, svetoga velikomučenika Prokopija, i svih Svetih, pomiluje i spase, kao blag i čovekoljubiv. Amin.

Tada nastaju čestitanja.

2.3. Liturgija vjenčanja «drugobračnih»

Poseban je liturgijski obred za one koji po drugi (ili treći) sklapaju crkvenu ženidbu, bez obzira da li to čine nakon smrti supružnika ili nakon crkveno rastavljenog ženidbenog veza.²⁴ U tom obredu očiti su elementi pokorničke liturgije, a same molitve iz obreda (prvog) vjenčanja su jako skraćene, te su izostavljeni elementi posebne svečanosti. Također se ne čitaju čitanja Apostola i Evandjelja.

Ova liturgija je u biti izdvojena iz prvotnog obreda koji je bio spojen s euharistijskom liturgijom, budući da ovi zaručnici, koji drugim vjenčanjem zapravo ulaze u stanje pokore nisu dostojni primanja euharistije. U tom obredu vidljiva je otačka i kanonska ideja nužnosti pokore, da bi se supružnike nakon drugog vjenčanja (u najranijem razdoblju smatranog *dopuštenim preljubništvom*) pripustilo euharistiji. Ipak, potrebno je priznati da pravoslavna teologija drži da (barem u načelu) «u samom dopu-

²⁴ Među tumačima javlja se poteškoća priznavanja četvrtog braka, budući da je car Lav VI. Mudri natjerao patrijarha da blagoslovi njegov četvrti brak (pa se tog vladara koji put naziva i bizantskim Henrikom VIII).

štanju novoga braka ne treba gledati odstupanje od apsolutne monogamije-monoandrije, budući da Crkva kod novog braka ne osuđuje novi brak nego ono raspoloženje radi kojega on postaje potreban; osuđuje dakle napuštanje vjernosti prema prvom braku».²⁵

Obred za drugobračne

Sveštenik: Blagosloven Bog naš; Trisveto; Oče naš.

Tropar dana. Potom jektenija:

U miru Gospodu se pomolimo.

Za višnji mir i spasenje duša naših, Gospodu se pomolimo.

Za mir svega sveta, na nepokolebljivost svetih Božjih Crkava, i sjedinjenje sviju, Gospodu se pomolimo.

Za ovaj sveti hram, i za one koji sa verom, pobožnošću i strahom Božjim ulaze u njega, Gospodu se pomolimo.

Za preosvećenog episkopa našeg (*ime*), časno prezbiterstvo, za đakonstvo u Hristu, za sav klir i verni narod, Gospodu se pomolimo.

Za sve blagočestive i pravoslavne hrišćane, Gospodu se pomolimo.

Za slugu Božjeg (*ime*) i sluškinju Božju (*ime*), za njihovu zaštitu u Bogu i zajedničko življenje, Gospodu se pomolimo.

Da zajedno dožive dobro, u jednodušnosti, Gospodu se pomolimo.

Zaštititi, spasi, pomiluj i sačuvaj nas, Bože, blagodaću svojom.

Pomenuvši presvetu, prečistu, preblagoslovenu, slavnu Vladičicu našu Bogorodicu i Prisnodjevu Mariju sa svima svetima, sami sebe i jedni druge i sav život svoj Hristu Bogu predajmo.

Jer tebi priliči svaka slava, čast i poklonjenje, Ocu i Sinu i Svetome Duhu, sada i uvek i u vekove vekova. Amin.

Sveštenik molitvu:

Gospodu se pomolimo.

Bože večni, koji si ono što je razdvojeno sjedinio u jedno i postavio nerazorivi savez ljubavi, koji si blagoslovio Isaka i Rebeku i objavio ih za naslednike svoga obećanja, Ti sam blagoslovi i ove slugu tvoje (*imena*) upućujući ih na svako dobro delo. Jer

²⁵ B. Cisarž, «Učenje Pravoslavne crkve o neraskidljivosti i razvodu braka», *Pravoslavna misao* 15 (1972), 1-2, str.58. Uvijek se u konačnici uzima Pavlov naputak: «Ako li se ne mogu uzdržati, neka se žene, udaju. Jer bolje je ženiti se negoli izgarati» (1 Kor 7,9).

si milostiv i čovekoljubiv Bog, i Tebi slavu uzносimo, Ocu i Sinu i Svetome Duhu, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

Sveštenik: Mir vama.

Glave svoje priklonite Gospodu.

Sveštenik molitvu:

Gospode Bože naš, koji si od neznabožaca unapred zaručio Crkvu-Djevu čistu, blagoslovi ovo zaručene, i sjedini, i sačuvaj ove sluge tvoje u miru i jednodušnosti. Jer Tebi pripada svaka slava, čast i obožavanje, Ocu i Sinu i Svetome Duhu, sada i uvek i u vekove vekova.

Narod: Amin.

Sveštenik uzima prstenje i govori mužu:

Zaručuje se sluga Božji (ime) sluškinjom Božjom (ime) u ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Amin.

Zatim i ženi:

Zaručuje se sluškinja Božja (ime) služi Božjem (ime) u ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Amin.

I pošto to izgovori svakome triputa, čini prstenjem krst nad njihovim glavama, i stavlja im na prste desnih ruku. Potom im kum menja prstenje.

Sveštenik govori molitvu:

Gospodu se pomolimo.

Vladaru Gospode Bože naš, koji sve štediš i o svima promišljaš, koji znaš tajne ljudske i imaš znanje o svima i svemu, Ti se smiluj na grehove naše i oprosti bezakonja slugu tvojih, prizovi ih na pokajanje, podaj im oprostaj pregrešenja, očišćenje grehova, oprostjenje bezakonja voljnih i nevoljnih. Ti Tvorče i Stvoritelju naš, znaš nemoć ljudske prirode, ti si oprostio Raavi bludnici i primio pokajanje carinika, nemoj spominjati grehe neznanja naših iz mladosti; jer ako na bezakonja budeš gledao, Gospode, Gospode, ko će opstati? Ili koje će se telo opravdati pred Tobom? Jer si ti jedini pravedan, bezgrešan, svet, mnogomilostiv, i tuguješ zbog ljudskih zala. Ti, Vladiko, koji si prihvatio ove sluge tvoje (imena), sjedini ih uzajamnom ljubavlju; podari im obraćenje carinika, suze bludnice, ispovest razbojnika, da bi svojim svesrdnim pokajanjem, vršeci u jednodušnosti i miru zapovesti tvoje, udostojili se i Nebeskog Carstva tvog. Jer si Ti Stvoritelj svega, i tebi slavu uzносimo, Ocu i Sinu i Svetome Duhu, sada i uvek i u vekove vekova. Amin.

Sveštenik: Mir svima.

Glave svoje priklonite Gospodu.

Sveštenik ovu molitvu:

Gospode Isuse Hriste, Reči Božja, Ti koji si se uzneo na časni i životvorni Krst, i rastrgao optužnicu protiv nas, i izbavio nas od nasilja đavoljeg, očisti bezakonja slugu tvojih. Jer, ne mogući da izdrže znoj i tegobu dnevnu, i raspaljenost telesnu, združuju se u zajednicu drugog braka, kao što si zapovedio preko tvoga izabranog sasuda, Pavla Apostola, koji je radi nas smirenih rekao ovo: «Bolje se u gospodu ženiti, nego li raspaljivati se». Ti sam, kao blag i čovekoljubiv, smiluj se i oprosti, očisti, olakšaj, otpusti grehe naše; jer si Ti uzeo nemoći naše na rame-na svoja. Jer niko nije bezgrešan niti je bez poroka, makar mu život i jedan dan trajao, osim Ti jedini koji si bezgrešno primio telo, i nama podario večno bestrašće.

Jer si tu Bog, Bog onih koji se kaju, i Tebi slavu uznosimo, sa Ocem i Svetim Duhom, sada i uvek i u vekove vekova. Amin,

Sveštenik molitvu:

Gospodu se pomolimo:

Bože sveti, koji si od praha zemnog stvorio čoveka, i od rebra njegovog sazdao ženu, i dao mu pomoćnika prema njemu, jer je tako bilo ugodno tvome veličanstvu da čovek ne bude sam na zemlji. Ti sam i sada, Gospodaru, pruži ruku svoju iz svetog obitavališta tvoga, i sjedini ovog slugu tvog (*ime*) i ovu sluškinju tvoju (*ime*), jer Ti sjedinjuješ ženu sa mužem; združi ih u jednodušnosti, venčaj ih u jedno telo, daruj im porod, uživanje u dobroj deci. Jer je tvoja moć, i tvoje je carstvo i sila i slava, Oca i Sina i Svetoga Duha, sada i uvek i u vekove vekova. Amin.

Potom sveštenik, uzevši vence, stavlja najpre ženiku na glavu, govoreći:

Venčava se sluga Božji (*ime*) sa sluškinjom Božjom (*ime*) u ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Amin.

Zatim stavlja drugi venac na glavu neveste, govoreći:

Venčava se sluškinja Božja (*ime*) sa slugom Božjim (*ime*) u ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Amin.

Onda ih blagosilja triputa, govoreći triputa:

Gospode Bože naš, slavom i čašću venčaj ih.

Potom sledi prokimen, sa Apostolom i Evanđeljem, kao i na prvom Venčanju.

Zatim jektenija: Recimo svi od sve duše...

I dalje sve do kraja, kao na prvom Venčanju.

Potom otpust.

Ovdje samo spomenimo da bi bilo također teološki zanimljivo vidjeti kako izgleda teologija i praksa ženidbe u starim istoč-

nim Crkvama, kod Nestorijanaca,²⁶ Jakobita,²⁷ Armenaca,²⁸ Kopta²⁹ i Etiopljana.³⁰

²⁶ Kod *Nestorijanaca* «već samim crkvenim zarukama mladenci se smatraju bračnim drugovima. Nakon toga slijedi obred krunjenja bračnih drugova, u kojemu se oboje pričešćuju iz kaleža. Sve se to događa u nazočnosti svećenika i u sjeni križa, što – prema nestorijanskoj predaji – simbolizira povezanost Krista i Crkve (Ef 5,32). Nestorijanci dopuštaju rastavu braka u slučaju preljuba, ali su se tijekom vremena u praksu crkvene rastave uvukli i drugi, manje važni, razlozi» (J. Kolarić, *Ekumenska trilogija.*, str. 162).

²⁷ U sirijskih *Jakobita* «sakrament ženidbe okružen je vrlo lijepim i sadržajnim obredima, a sastoji se od zaruka i samog vjenčanja. Ženidba se smatra sklopljenom već samim zarukama, ali se supruzi ne smiju služiti ženidbenim pravom dok se ne obavi i vjenčanje. Tako se prstenovi blagoslivlju već prigodom zaruka, a vjenčana haljina i kruna prigodom samog vjenčanja. Razmak između zaruka i vjenčanja često je prilično velik. Zaruke se sklapaju u crkvi, a moraju biti prisutni: zastupnik zaručnice, redovito otac, zaručnik, svećenik, đakon i dva svjedoka. Zaruke su zapravo ženidbeni ugovor koji svećenik blagoslivlje. Ni sami se jakobiti ne slažu u procjeni koji je čin glavniji, zaruke ili samo vjenčanje. Jakobiti prakticiraju i rastavu braka, i to u slučaju preljuba, u slučaju stupanja jednog od bračnih drugova u samostan, zbog bavljenja čaranjem, u slučaju neizlječive bolesti (čak i zaudaranja iz usta) i kada jedan od bračnih drugova više od četiri godine bori izvan kuće. Drugi brak smatraju manje dobrim i zato ga ne blagoslivlju tako svečano kao prvi. Treći brak se dopušta, ali onaj koji ga želi mora činiti pokoru. Četvrti brak više nije dopušten» (J. Kolarić, *Ekumenska trilogija.*, str. 187-188)

²⁸ U *Armenskoj apostolskoj crkvi* «kod *sklapanja braka*, odnosno obreda krunjenja mladenaca, bračni drugovi izjavljuju pred svećenikom svoj pristanak. Tek kad im svećenik podijeli blagoslov, sakrament se smatra zaključenim» (J. Kolarić, *Ekumenska trilogija.*, str. 206).

²⁹ U *Koptskoj crkvi* «za valjanost ženidbe traže se nazočnost i blagoslov svećenika. Sam obred uključuje javnu izjavu mladenaca da sklapaju ženidbu potpuno slobodno i da se obvezuju na vjernost do smrti. Nakon toga slijedi blagoslov svećenika i krunjenje. Kopti poznaju dvije vrste ženidbenog ugovora: šubka i hidba. Šubka je posve svjetovni ugovor, povezan s predajom dara zaručnika zaručnici. Hidba je, naprotiv, vjerski čin, kojim započinje ženidbeni obred. On uključuje zaruke, pri čemu se sastavlja zapisnik (...) Nerazrješivost braka nastaje tek obredom koji se zove imlak. Ovaj obred uključuje javnu izjavu zaručniku pred svećenikom da sklapa doživotnu ženidbu potpuno slobodno, nakon čega slijedi blagoslov svećenika, tzv. iklil. Obred imlaka i iklila vrši se danas gotovo isključivo u stanu zaručnika. To potječe iz vremena Arapa, kada se Kopti nisu usuđivali svečano ulaziti u crkvu od straha od muslimana. Ženidba se smatra nerazrješivom. Međutim, pod utjecajem islamske okoline i slobodnijeg shvaćanja pravoslavnog ženidbenog prava, Kopti dopuštaju i rastavu braka iz sljedećih razloga: preljub žene (dok preljub muža predstavlja razlog rastave samo ako on živi u trajnom konkubinatu); neizlječiva bolest; ako se jedan od bračnih drugova ne bi javio kroz pet godina; loše postupanje s bračnim drugom, koje zajednički život čini nemogućim; ako žena ostavi muža, ne želeći se više vratiti k njemu. Kao i ostali monofiziti, Kopti dopuštaju drugi brak, treći toleriraju, ali bračnim drugovima nalažu pokoru, dok četvrti brak više ne dopuštaju» (J. Kolarić, *Ekumenska trilogija.*, str. 226).

³⁰ U *Etiopskoj crkvi* «ženidba se smatra nerazrješivom ako je crkveno sklopljena, tj. ako su mladenci iz ruku svećenika, koji ih je vjenčao, primili pričest, ali često se događa da mnogi izbjegavaju takvo crkveno vjenčanje, kako bi ostali

3. MJEŠOVITE ŽENIDBE I EKUMENSKI DIJALOG

Iako se čini da je pitanje mješovitih ženidbi prvenstveno crkveno-pravni problem, tu se radi također i o teologiji i liturgiji. Uz to, mješovite ženidbe se svakako ubrajaju u jednu od najvažnijih tema koje se odražavaju na ukupni ekumenski dijalog između katolika i pravoslavaca. U ovom radu ne želimo ulaziti u specifična pitanja pravne vrste, nego ćemo se ukratko zadržati na teološkoj i liturgijskoj razini. Problem mješovitih ženidbi ne možemo izostaviti jer se u njoj iznova direktno odražavaju presudna pitanja teološkog shvaćanja sakramenta / svete tajne ženidbe. Uostalom, to je na pravnom području naširoko obrađivana tema.³¹

3.1. Mješovite ženidbe

Drugi vatikanski sabor u Dekretu o Istočnim katoličkim crkvama *Orientalium Ecclesiarum*, govori o ženidbi između *istočnih katolika* (to jest *sjedinenih*) i krštenih istočnih nekatolika, navodi da «Sabor određuje da kanonski oblik sklapanja ženidbe obvezuje u ovim brakovima samo u smislu dopuštenosti, dok je za valjanost dovoljna nazočnost posvećenog služitelja, dakako pod uvjetom da se poštuju i ostali pravni propisi».³² Isto će ponoviti

slobodni. Zato su među etiopskim kršćanima česte rastave brakova i tzv. divlji brakovi. Prilikom vjenčanja ne vrši se kod etiopskih kršćana uobičajeno orijentalno krunjenje mladenaca, već se obavlja pomazanje, nakon čega slijedi služba Božja. Pod misom se mladenci pričešćuju pod crvenim kišobranom» (J. Kolarić, *Ekumenska trilogija*, str. 242). Čini se da je u etiopskoj tradiciji dugo vremena uvjet za valjanost ženidbe bila euharistijska pričest mladenaca.

³¹ Što se tiče pravnih normi Katoličke crkve o mješovitim ženidbama vidi: Papa Pavao VI, *Motu proprio «Mješovite ženidbe»* (31. ožujka 1970.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1970. (Dokumenti 29); *Zakonik kanonskog prava*, kann. 1124-1129; *Zakonik kanona Istočnih crkava*, kan. 813-816. Usp. M. Berljak, «Mješovita ženidba prema novom crkvenom zakoniku», *Kateheza* 4 (1983.), 1, str. 33-39; V. Blažević, *Komunikacija u svetim činima*, Vijeće za liturgiju BK BiH, Sarajevo 2001., str. 127 (o nazočnosti katoličkog služitelja i svjedoka); T. Vukšić, «Mješovite ženidbe u katoličanstvu, pravoslavlju i islamu. Pravno i pastoralno pitanje u međuvjerskim odnosima», *Crkva u svijetu* 42 (2007.), br. 1, str. 81-95 (I. dio); br. 2, str. 227-243 (II. dio).

³² *Orientalium Ecclesiarum*, br. 18. Za komentar ove odredbe vidi R. Perić – M. Lacco, *Dekret o ekumenizmu – Dekret o Istočnim katoličkim crkvama*, FTIDI, Zagreb 1987., str. 308-315.

i *Zakonik kanonskog prava* iz 1983. (kanon 1127),³³ te *Zakonik kanona Istočnih crkava* iz 1990. (kanoni 813-816).³⁴

Ekumenski direktorij govoreći o mješovitim ženidbama ne zapostavlja poteškoće koje iz toga proizlaze, ali naglašava činjenicu da «zajedničko krštenje i snaga milosti u tim ženidbama daju bračnim drugovima temelj i razlog da izraze svoje jedinstvo na području moralnih i čudorednih vrednota».³⁵ Posebno se ističe uloga crkvenih službenika u pripravi na mješovitu ženidbu, poticaj na duhovnu izgradnju supružnika i zajedničku molitvu, poštivanje normi crkvenog zakonika te obveza krštenja i vjerskog odgoja djece. «Imajući jasno na pameti da doktrinalne razlike priječe puno sakramentalno i kanonsko zajedništvo između Katoličke crkve i različitih Istočnih crkava, u ženidbenom pastoralu između katolika i istočnih kršćana osobitu pažnju treba posvetiti ispravnom i temeljitom naučavanju vjere u kojoj sudjeluju i činjenici da se u Istočnim crkvama nalaze 'pravi sakramenti a poglavito, i to snagom apostolskog nasljeđa, svećeništvo i euharistija, kojima su s nama povezani još tješnjom vezom' (UR 15)».³⁶

Na liturgijskoj razini Katolička crkva prihvaća istočni oblik slavljenja sakramenta ženidbe, iako to u sebi krije izvjesne poteškoće. Naime, pravoslavci smatraju svećenički blagoslov bitnim za sam sakrament (svećenik blagoslovnom riječju i gestom sjedinjuje materiju i formu), dok katolici drže da se bit (materija i forma) nalazi u privoli samih zaručnika. Uz taj problem privole i blagoslova veže se i pitanje djelatelja i primatelja sakramenta. U pravoslavnom obredu i «za valjanost mješovite ženidbe (...) potreban je 'intervent' svećenika a ne samo njegova prisutnost ili asistencija. To zato što ženidba, prema istočnom zakonodavstvu, nije valjana ako je sklopljena bez svećeničkog interventa, koji se kod istočnjaka sastoji u blagoslovu koji svećenik daje zaručnicima, a potreban je radi valjanosti ženidbe».³⁷ Za razliku

³³ Usp. M. Berljak, *Kanonski oblik ženidbe. Povijesni razvoj – Zakonik kanonskog prava / 1983*, Glas Koncila, Zagreb 1999.

³⁴ Usp. J. Abbas, «I matrimoni misti» u: AA.VV. *Il matrimonio nel Codice dei canoni delle Chiese Orientali*, LEV, Città del Vaticano 1994., str. 187-205.

³⁵ Papinsko vijeće za promicanje jedinstva kršćana, *Direktorij za primjenu načela i normi u ekumenizmu*, IKA, Zagreb 1994., br. 145.

³⁶ Papinsko vijeće za promicanje jedinstva kršćana, *Direktorij*, br. 152.

³⁷ T. Vukšić, *Mi i oni. Sigurni identitet pretpostavka susretanja*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo 2000., str. 325-326.

od toga u katoličkoj teologiji se jasno drži da je svećenik samo *službeni svjedok Crkve*, dok su djelatelj i primatelj sakramenta sami zaručnici. Tako je pitanje biti sakramentalnog čina u slučaju mješovitih ženidbi postalo značajno kako za katoličku tako i za pravoslavnu teologiju.³⁸

Jednako kao Katolička crkva, i Pravoslavna crkva za mješovite ženidbe postavlja određene uvjete.³⁹ Crkveno vjenčanje s nekrštenom stranom nije moguće i od toga nema oprosta. Dopušta se da se ostane u braku s nekrštenom osobom samo ako je ženidba sklopljena u poganstvu a nakon toga se jedna strana krstila. Ako nekrštena osoba prijeđe na pravoslavlje, ženidba se ukorjenjuje biskupskim blagoslovom.

Ako se radi o ženidbi s krštenom stranom nepravoslavne vjeroispovijesti, za valjanost je potrebno da nadležni episkop podijeli *razrješenje i blagoslov*.⁴⁰ Za to se, prema dokumentu *Bračna pravila Srpske pravoslavne crkve*,⁴¹ traže sljedeći uvjeti: 1. Nepravoslavna strana mora pismeno izjaviti, pred parohom i dva svjedoka, da neće ženidbenog druga odvrćati od pravoslavne vjere i da mu neće braniti vršenje vjerskih dužnosti, obreda i običaja; 2. Nepravoslavna strana mora se obvezati da će djetetu krstiti i odgajati u pravoslavnoj vjeri; 3. Pravoslavna strana mora svečano obećati da će nastojati ženidbenog druga obratiti na pravoslavnu vjeru; 4. Ženidba se mora obaviti u pravoslavnoj crkvi, pred pravoslavnim svećenikom i po pravoslavnom obredu; 5. Pravoslavna osoba ne može sklopiti ženidbu s osobom čija je ženidba razvedena zbog otpada od pravoslavne vjere; 6. Ženidba sklopljena pred predstavnikom druge vjerske zajednice za Pravoslavnu crkvu je valjana samo ukoliko je pravoslavna strana od nadležnog arhijereja dobila dozvolu za takvo vjenčanje; 7. Ako se, nakon sklapanja ženidbe, ne ispunjavaju dana obećanja, pravoslavni paroh je dužan poduzeti sve potrebno da se ona

³⁸ Usp. J. Prader, «La forma di celebrazione del matrimonio», u: AA.VV. *Il matrimonio nel Codice dei canoni delle Chiese Orientali*, LEV, Città del Vaticano 1994., str. 283-300; P. Viscuso – K. L. Willumsen, «Marriage between Christians and Non-Christians: Orthodox and Roman Catholic Perspectives», *Journal of Ecumenical Studies*, 31 (1994.), 3-4, str. 269-278.

³⁹ Usp. N. Milaš, *Pravoslavno crkveno pravo*., str. 683-685.; B. Cisarž, *Crkveno pravo II.*, str. 90-92.

⁴⁰ B. Cisarž, *Crkveno pravo II.*, str. 184-177.

⁴¹ *Bračna pravila Srpske pravoslavne Crkve. II. dopunjeno i ispravljeno izdanje svetog arhijerejskog sinoda*, Beograd 1973., par. 115-123. Usp. J. Kolarić, *Ekumenska trilogija*, Prometej, Zagreb 2005., str. 309-310.

ispune, pa čak pokrenuti i crkveni postupak protiv krivca; 8. Djeca iz mješovite ženidbe mogu se krstiti samo u Pravoslavnoj crkvi. Iz navoda spomenutih dokumenata vidi se kako i jedna i druga strana zahtijeva za svoju stranu zapravo isto, što u praksi nije jednostavno uskladiti.

3.2. Poticaji za promišljanje

Uz sve poteškoće u razlikama teoloških tumačenja strukture sakramentalnog čina, te djelitelja i primatelja, možemo se zapitati je li moguće iz pravoslavnog obreda slavljenja ženidbe preuzeti neke elemente koji bi mogli obogatiti katolički obred slavljenja sakramenta ženidbe. Činjenica je, naime, da je današnji rimski obred, odbacivši neke tradicijske elemente rimske ženidbene liturgije, ostao osiromašen. Istina je da *Rimski obrednik – Red ženidbe* predviđa mogućnost unošenja mjesnih običaja i određenih prilagodbi, ali se ta mogućnost (barem u našim krajevima) nije iskoristila.⁴²

Nije bez temelja pitanje ne bi li, na primjer, bilo moguće u praksu vratiti neke liturgijske elemente koji imaju veliko simboličko značenje, da postanu i svojevrsna ekumenska poveznica? Zar to ne bi moglo biti povezivanje štolom (povezivanje u sveti savez) ili pokrivanje zajedničkim velom (što je bilo u ranoj Crkvi na Zapadu) što označava stavljanje zaručnika pod zaštitu i darivanje novog zajedništva života. Ne bi li u katoličkoj liturgiji i sam blagoslov zaručnika trebao dobiti oblik prave epikleze?⁴³ Očito je potreban ozbiljan pristup i tim pitanjima, budući da i ona osvjetljuju probleme sakramentalne ženidbene prakse.⁴⁴

⁴² Usp. *Rimski obrednik: Red slavljenja ženidbe*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1997., «Prethodne napomene», br. 39-44 (prilagodbe u ovlasti biskupskih konferencija).

⁴³ Usp. G. Marchesi, «Il nuovo rito del matrimonio», *La Civiltà Cattolica*, 2005., I., str. 391. Inače, obred mješovite ženidbe u katoličkoj liturgiji ni u čemu se ne razlikuje od uobičajenog obreda. Usp. *Rimski obrednik: Red slavljenja ženidbe*, br. 152-178.

⁴⁴ O ovome vidi: K. Lehman, «Unauflöslichkeit der Ehe und Pastoral für wieder-verheirateter Geschiedene» u: Isti, *Gegenwart des Glaubens*, Grünewald, Mainz 1974., str. 274-294; J. Gründel, *Die Zukunft der christlichen Ehe. Erwartungen, Konflikte, Orientierungshilfen*, Don Bosco Verlag, München 1978.; W. Kasper, *Teologia del matrimonio cristiano*, Queriniana, Brescia ²1985., str. 61-69; F. Schüssler Fiorenza, *Systematic Theology II*, Fortress Press, Minneapolis 1991., str. 343-345; P. Čalić, *Brak u procjepu. Oženjen – rastavljen – ponovo ujenčan*, Glas Koncila, Zagreb 1996.

S druge strane, u susretu s katoličkom liturgijom, i samo pravoslavlje se nalazi pred značajnim pitanjima, poput istinskog razumijevanja sakramentalnog slavlja, (posebno kroz problem nerazumljivog liturgijskog jezika i obredne okoštalosti).

Njemački sakramentolog Theodor Schneider tvrdi da postoje barem tri kriterija koja treba poštovati ako se zaista želi obnoviti kršćansko shvaćanje ženidbe. To su: otkrivanje kršćanskih etičkih temelja među-osobnog djelovanja; prihvaćanje naravne, osobne i društvene dimenzije braka kao izraza recipročne ljubavi i vjernosti; nastojanje da život u braku doista postane prepoznatljiv znak Kraljevstva Božjega.⁴⁵ Možemo reći da ovi kriteriji vrijede i za liturgijsko obogaćenje sakramentalnog slavlja.

ZAKLJUČNE MISLI

Papa Ivan Pavao II., pišući *Pismo obiteljima*, jasno ocrtava današnju situaciju oko ne/shvaćanja osobitosti kršćanske sakramentalne ženidbe: «Moderni racionalizam ne podnosi *misterij*. Ne prihvaća misterij čovjeka, muškarca i žene, niti želi priznati da je prava vrijednost čovjekova otkrivenost u Isusu Kristu. Osobito ne podnosi 'veliko otajstvo' naviješteno u Poslanici Efežanima, nego mu se korjenito protivi. (...) 'Veliko otajstvo', sakrament ljubavi i života koji ima svoj početak u stvaranju i otkupljenju, čemu je jamac *Krist-Zaručnik*, ostalo je u modernom mentalitetu bez svojih najdubljih korijena. Ono je ugroženo u nama i oko nas».⁴⁶

Svi smo svjedoci ugroženosti kršćanskog braka i obitelji. Iluzija je da će nas iz nje izvući tek nekakav povratak na staro, pa bio on i u obličjima liturgijskih slavlja, kao što je pravoslavna liturgija vjenčanja. Istina je, međutim, da nam bogatstvo biblijskog i liturgijskog simbolizma može pomoći da svoj pogled okrenemo Gospodinu, izvoru i temelju svake ljubavi. S te strane pravoslavna liturgija ženidbe može biti dragocjena u osvjetljavanju otajstva neshvatljive Božje ljubavi. «Ako dobro promislimo, uvijek je 'milost', to jest nezasluzen i divan dar, biti od nekoga ljubljen. A znamo da svaki oblik prave ljubavi dolazi od Boga, jer

⁴⁵ Usp. Th. Schneider, *Segni della vicinanza di Dio. Compendio di teologia dei sacramenti*, Queriniana, Brescia ³1989., str. 294-297.

⁴⁶ Ivan Pavao II, *Pismo obiteljima*, IKA, Zagreb 1994., br. 19.

‘Bog je ljubav’ (1 Iv 4, 7-8). Baš je u tome pravi poziv kršćanskih supružnika: da jedno drugom očituju svu dubinu, nježnost, nepozivost i bezuvjetnu potpunost Kristove ljubavi prema Crkvi (usp. Ef 5, 22-33)». ⁴⁷

*THE SACRAMENT OF MATRIMONY IN THE ORTHODOX
CHURCH*

The holy mystery of marriage in liturgical practice

61

Summary

This work deals with the sacrament of matrimony in the Orthodox Church in liturgical forms. After a brief introduction the author presents the development of the rite of matrimony in the Orthodox tradition, as well as the theological interpretation of the sacramental act, i.e. the consent of the spouses and the blessing of the priest as a sacramental sign. Then follows the central, liturgical part in which the rite of the celebration of the sacrament of matrimony is presented, i.e. the rite of engagement, the rite of marriage and the rite of marriage of the “second-time married”. The third part of the work is dedicated to the liturgical and theological issues of the mixed marriage between the Catholics and the Orthodox. The work finishes with the conclusion that it is necessary to deepen the theology and liturgy of matrimony as well as the ecumenical dialogue in this area.

Key words: sacrament of matrimony. Holy mystery of marriage, wedding in the Orthodox Church, celebration of mixed marriage

⁴⁷ D. Mosso, *Perché i sacramenti?*, Marietti, Genova ²1989., str. 116.